

СУБ'ЄКТИВНО-МОДАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ПРИКМЕТНИКОВОЇ МОДИФІКАЦІЇ

Модифікація прикметникового значення посідає особливе місце в системі мови. Приад'єктивні елементи – це, в основному, прислівники різної семантики. За винятком уточнювачів ознаки, таких як *olive green*, *blood red* тощо, модифікатори зазвичай дають її кількісну характеристику, що і дозволило звести їх у загальну групу квантифікаторів (інтенсифікаторів, пом'якшувачів, апроксиматорів тощо). У лінгвістиці вони здебільшого розглядалися з точки зору складання реєстру таких слів та їх функціонування на сучасному етапі розвитку. Квантори (термін А.Вежбицької) та інтенсифікатори не є культурними артефактами англійської мови, а належать до універсального алфавіту людської думки”, і, як виявляється, для них існують еквіваленти у всіх мовах світу” [2, с.18]. Такі дослідження проводились на матеріалі різних мов, але принципи аналізу суттєво не відрізнялись – увагу звичайно привертало кількісний та оцінний складники в семантиці адвербіалізованого компонента-модифікатора (В.В.Акуленко, І.Кіршбаум, І.В.Удовенко та ін.).

У центрі уваги лінгвістів останнім часом перебувають відмінності в семантиці модифікаторів, отже, класифікації та терміни, у яких вони досліджуються, варіюються. Так, японські дослідники Ш.Камеї та Муракі [10] розглядають квантифікатори як систему, що складається з підсистем та має у своєму складі 5 груп – власне інтенсифікатори, бустери, компромайзери, пом'якшувачі, апроксиматори та максимізатори. Такі мовні одиниці, на їхню думку, не мають денотата в реальному житті і не можуть належати до якоїсь частини мови. Їхня роль у мовленні – це вираження ступеня ознаки предмета чи інтенсивності дії. У деяких дослідженнях акцентувалися суб'єктивно-оцінні характеристики модифікаторів. Так, В.Мальцев розглядає такі одиниці як винятково емоційно-аксіологічні [5,с.6].

Проведений аналіз значного текстового матеріалу доводить те, що саму лише оцінку вони виражають не завжди, і то більшою чи меншою мірою. Вага аксіологічного складника модифікаторів пов'язана зі стадією розвитку, на якій вони перебувають. Можна припустити, що розвиток модифікаторів якісної ознаки відбувається за рахунок двох полярних процесів, а саме – тяжіння до об'єктивності та до суб'єктивності. Тяжіння до об'єктивності виявляється в тому, що елемент, який уживається для модифікації якісного значення, стає загальноживим і втрачає свою первинну семантику, граматикується і стає одиницею, наближеною до функціональної, а надалі може переходити на рівень дискурсивних

© Карабан А.В.

часток. Тяжіння до суб'єктивності цього процесу полягає в тому, що модифікатори, за І. Кіршбаумом [11, с.126], виникають як потреба виразити унікальне ставлення, дати явищу чи якості свою суб'єктивну оцінку, привернути увагу за допомогою підсилення. Проте, як уже зазначалося, ці одиниці мають тенденцію граматикуватися – за частої вживаності – або – за її відсутності – взагалі випадають з ужитку на різних етапах історичного розвитку. Відтак виникає потреба виражати своє суб'єктивне ставлення за допомогою неканонічних модифікаторів, і вже тут яскраво виражається роль метафори у розвитку одиниць модифікації.

У текстах давньоанглійського періоду модифікація якісного значення не є поширеною, функцію інтенсифікатора виконують адвербіалізовані прикметники *swiþe* та *riht* (*сильно* та *прямо*), зрідка *wel* (*добре*) та *ðearle* (*супоро*); лексичні одиниці, які б засвідчували понижений рівень вираження якості, взагалі представлені одиничними вживаннями прислівника *lytel* (*мало*).

Інтенсивний розвиток системи модифікаторів якісного значення засвідчений з початком нового етапу розвитку англійської мови – середньоанглійського. «Втрата категорією достовірності морфологічних засобів свого вираження, властивих давньоанглійській мові, та омонімія форм суб'юнктива в середньоанглійській мові створюють підґрунтя для формування епістемічної модальності з її опозитивно організованими значеннями гіпотетичної модальності та модальності достовірності, вираженого ставлення мовця до пропозитивної основи висловлювання зі своєю системою лексико-граматичних, синтаксичних та лексичних засобів вираження.» [6, с. 4]. Якщо форми умовного способу ще до шекспірівських часів уживаються для обмеження категоричності предикації, то вираження суб'єктивної впевненості в наявності якості усе відчутніше виявляється у збагаченні системи лексичних інтенсифікаторів. Починаючи з XVII ст., у мові виникає і набуває поширення система лексичних обмежувачів категоричності висловлювання – апроксиматорів та модераторів.

Д.Болінджер [8, с. 53] стверджує, що метафора втягує все більше слів, які і поповнюють ряди модифікаторів якісної ознаки, тобто за допомогою такого доволі суб'єктивного процесу. За рахунок виходу одних модифікаторів з ужитку створюється вільний простір, який надалі заповнюється новими елементами. Завдяки граматикуванню модифікаторів із найзагальнішим значенням з'являється потреба у використанні елементів із більш конкретною семантикою, унаслідок чого ці новостворені одиниці модифікації мають яскраво виражену суб'єктивну оцінку. З плином часу і зі зростанням частотності вжитку вони також втрачають лексичність й усе більше тяжіють до слів граматичного характеру.

Грамматичний складник у природі слів-модифікаторів дослідники

теж не оминули увагою. С. Кишко виокремлює граматикалізовані структури, що суб'єктивно віддаляють означуване слово від модальності реальності та достовірності в категорію модерації [3, с.159]. Динаміка розвитку лексичної наповнюваності групи модифікаторів без акценту на природі виражених значень дістала ґрунтовне висвітлення в дослідженні Ю.Ляха [4, с.2-17].

Вважається, що значною мірою такі модифікатори є кількісними, виражають відхилення від нормальної міри якості. Проте саме таке відхилення робить якість суттєвою для мовця і «виштовхує» її на особливе місце у мовленні – тобто втягує його в мовленнєву категорію модальності, і таким чином модифікатор стає граматичним елементом.

Як модифікатори (інтенсифікатори та апроксиматори) в даній роботі виокремлено ті лексичні одиниці, які в результаті процесу десемантизації, виявленні явної чи і неявної кількісної складової з-посеред її якісних семантичних множників і абсолютизації його у певних позиціях та, внаслідок цього її граматикалізації та перехід на статус допоміжного елемента. Дослідники одностайні у думці, що при цьому має місце граматикалізація; іноді її називають делексикалізацією.

Характерно, що вживання загальноновизнаного інтенсифікатора в заперечній структурі розгортає модальний вектор висловлювання в бік наближення самого існування якості, вносить елемент сумніву, невпевненості, а не пониження кількісної характеристики якості, наприклад,

His success was *not quite equal* to his expectations (Dickens).

He was *not very wise*; but he was a man about town (Thackeray).

It was some comfort to him that many inquiries after himself and Miss Woodhouse (for his neighbours knew that he loved to be inquired after), as well as Miss Smith, were coming in during the rest of the day; and he had the pleasure of returning for answer, that they were all very indifferent-- which, though *not exactly true*, for she was perfectly well, and Harriet not much otherwise, Emma would not interfere with (Austen).

Приад'єктивні модифікатори, що є об'єктом нашого дослідження, відрізняються від інших тим, що (якщо розглядати їх у теорії трьох рангів Єсперсена [9, с. 102]) є суб'юнктами (tertiary) і стосуються значення вже залежного елемента, ад'юнкта (secondary), а також певним чином впливають і на слово, що є ядерним (primary). У цьому полягає їх відмінність від модифікаторів, що градуують дієслівне або іменникове значення і стосуються безпосередньо ядерного компонента.

Модифікація якісної ознаки стосується передусім якісних прикметників. Їх значення є гомогенним, досить погано розчленовується на семи і характеризується рухливістю залежно від змісту детоната. Якісна ознака здатна змінюватися за шкалою інтенсивності, що визначає дві основні особливості якісних прикметників – здатність мати ступені

порівняння і сполучатися з інтенсифікаторами. Властивість ознаки мати різний ступінь вираженості є базою для її інтенсифікації чи модерації і, таким чином, суб'єктивного комунікативного виокремлення. Якраз форми ступенів порівняння прикметників поза компаративними структурами (зокрема найвищий ступінь – елятив) і є виразниками суб'єктивної оцінки якості на рівні форми слова :

Dearest Amelia, you are very unwell (Thackeray).

Загальновизнані інтенсифікатори можуть сполучатися і з відносними прикметниками. Оскільки якісна ознака в даному випадку не градується, можна стверджувати, що в таких випадках відбувається інтенсифікація епістемічного компонента наявності такої якості у прикметника, наприклад:

"Then I'm safe, right? You can't tell. The lawyers in your firm can't tell."

"That's *very* true." (Grisham)

Aldrich is a six-year man who allegedly was approached by the FBI a couple of months ago. True or false?" "*Absolutely* false." (Grisham)

As to Mr. Darcy's using him ill, it is *perfectly* false; for, on the contrary, he has

always been remarkably kind to him (Austen).

Кількісний компонент у значенні слів-модифікаторів знайшов чи не найдетальнішу оцінку. Та в переважній кількості досліджень не враховано одного з важливих параметрів їх функціонування – того факту, що прикметник зазнає прислівникової модифікації переважно у складі предикативного ядра речення. Попередній аналіз суцільної вибірки модифікаторів у середньоанглійський період доводить, що 80% уживань прикметника з модифікатором засвідчено саме у складі частини предиката чи напівпредикативних структур, зокрема таких, як інфінітивні, герундіальні та дієприкметникові звороти, відокремлені члени речення тощо. У подальші періоди функціонування мови вживаність у структурах предикативного характеру не має тенденції до зниження.

Постає питання про роль модифікатора у предикації. Не заперечуючи наявності підсилення чи послаблення ілокутивної сили висловлювання, потрібно звернути увагу на роль суб'єкта мовлення, його особистісний намір виокремити бажане.

Навіть такі найзагальніші, найнейтральніші модифікатори, як *very*, у сучасній англійській мові явно чи неявно дають суб'єктивну оцінку вираженій якості. Це особливо яскраво виявляється тоді, коли якість за своєю природою є не градуйованою, як, наприклад, у таких випадках:

He has a *very satirical* eye, and if I do not begin by being impertinent myself, I shall soon grow afraid of him" (Austen).

Tommy Ross, in the fading moments of his life now, took Carrie's hand and grinned at her, thinking that Suzie's intuition had been *very right*. (Clancy).

У таких висловлюваннях мовець не тільки кількісно модифікує наявність ознаки, а й дає власну оцінку важливості її наявності.

Наявність апроксиматора чи даунтонера також фактично не вносить кількісних змін у значення прикметника, і у висловлюваннях на зразок

I suppose. I'm still new at this," Tim reminded himself. "Still, it is *kind of funny*, turning up down there in the jungle. Enough of that. How's Sis?" (Clancy)

релевантним є невпевненість мовця щодо сутності якості – модифікатор переводить висловлювання в епістемічно-модальний ракурс невпевненості чи відмови від відповідальності за категоричність висловлювання. Характерно, що апроксиматори набувають поширення в мові одночасно зі зниженням уживання умовного способу якраз у цій функції. Відомо, що на ранніх етапах функціонування англійської (та й інших германських мов) умовний спосіб був єдиною можливою формою передачі чужого мовлення як такого, достовірність змісту якого могла бути сумнівною.

Групи модифікаторів, що кількісно характеризують якість, у мовах взагалі і в англійській зокрема, динамічно розвиваються. Особливістю системи одиниць кількісної модифікації якісного значення є те, що в неї в різних мовах входять метафорично чи метонімічно переосмислені лексичні одиниці (у яких наявна сема сили, величини, швидкості, межі, жаху, повноти, прямоти, справжності, очевидності, відхилення від норми тощо [11, 3-210]). Частина таких одиниць втрачає первинну мотивацію і різною мірою граматикується, інша виходить з ужитку або переосмислюється. Для таких лексичних одиниць можливе вживання в різних контекстах у протилежних значеннях (як, наприклад, для англійського *quite* від первинного значення *чисто* у середньофранцузькій мові, звідки воно було запозичене), розвинулись як модифікатори підсилювального типу :

And that is *quite* impossible; for he is now in the custody of his friend.
(Austen)

так і апроксимативного:

Jane will be *quite* an old maid soon, I declare. (Austen)

Така амбівалентність значень може свідчити про те, що словами-модифікаторами вербалізується не просто кількісний параметр якості, і без того відносний, а ширше й абстрактніше поняття – суб'єктивного ставлення до лексично вираженого якісного значення. Такий модифікатор вже не стосується виключно означуваного прикметника, а переходить на рівень дискурсивної суб'єктивно-модальної модифікації. Частина таких одиниць, а саме апроксимативної сили, уже виокремлювалась як дискурсивні частки [12, 11], оскільки модальний характер і віднесеність до всього висловлювання незаперечні.

Інші модифікатори так само, але в менш вираженій формі,

стосуються всього висловлювання в цілому:

"Okay," Marder said. "Now, this program is going to air at a *very sensitive* moment for our company. Adverse publicity may very well cost us the China sale."(Crichton)

Хоча в даному висловлюванні прикметникова сполука не входить до предикативного ядра речення, та саме цей модифікатор визначає суб'єктивну оцінку важливості моменту для компанії. Оцінність у даному випадку не містить аксіологічного компонента (протиставлення добре-погано), а тільки додає ілюктивної сили висловлюванню.

Модифікатор *very* в сучасній англійській мові належить до нейтральних, майже граматикалізованих одиниць. У випадку вживання менш граматикалізованих модифікаторів певна аксіологічна оцінність може зберігатися, хоча і тут вона не є явною. Так, деад'єктивні прислівники, утворені суфіксальним способом, переважно вживаються з прикметниками, зберігаючи позитивну чи негативну оцінну модальність:

I am *heartily glad* I came hither to you. (Shakespeare)

He was *quite* young, *wonderfully* handsome, *extremely* agreeable, and, to crown the whole, he meant to be at the next assembly with a large party.(Austen)

"He has some *fairly* persuasive reasons to suspect you." Sophie's expression was grim. (Dan Brown)

Do tell her she is *dreadfully* beset,

And fright her with confusion of their cries. (Shakespeare)

Ті модифікатори, що знижують категоричність висловлювання, менше асоціюються з лексичним значенням висхідного лексичного елемента і характеризуються вищим ступенем граматикалізації з епістемічним значенням слабкої впевненості в наявності якості:

I did think thee, for two ordinaries, to be a *pretty* wise fellow;
thou didst make tolerable vent of thy travel (Shakespeare).

Сучасні вживання деяких модифікаторів, утворених від прикметників з негативно оцінною семантикою, свідчать про її нівеляцію та перехід прислівника до групи граматикалізованих одиниць, що слугують комунікативному виокремленню якісного значення у висловлюванні:

They're still jabbering about exemptions and what's unsecured and what's not. Impossible lawyer talk. *Terribly* important discussions. They can't seem to turn it off. (Grisham)

Таким чином, приад'єктивні модифікатори – це вияв мовної концептуалізації узагальненого суб'єктивного оцінювання комунікативної ваги та достовірності інформації. Модальність, яку виражають такі одиниці, не є аксіологічною. Оцінка мовця лежить у площині епістемічної модальності. Значення, які привносять у висловлювання модифікатори, – це вираження епістемічної можливості різного ступеня впевненості мовця в достовірності та комунікативній

важливості повідомлюваної інформації (високого ступеня – інтенсифікатори, а невисока, середня та слабка впевненість – модератори чи апроксиматори).

Кількісний компонент якісного значення (збільшення чи модерація), безумовно, може бути наявним як частина загального процесу його комунікативного виокремлення та суб'єктивного позиціонування в системі загальноприйнятих мовною спільнотою цінностей. Становлення в мові системи таких засобів відображає релевантність на певному етапі її розвитку еталонів межі, норми, прийнятності та соціальних побоювань.

Література:

1. Акуленко В.В. Лексические средства выражения интенсивности качественного признака в современном русском языке (на материале имен прилагательных). Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Киев, 1987. – 25 с.
2. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – Москва: Языки славянской культуры, 2001. – 287 с.
3. Кишко С.Н. К проблеме грамматизации (на материале категории модерации современного английского языка // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна № 611, 2003 – С. 159-162
4. Лях Ю. К истории развития усилительных наречий в английском языке// Автореф. дис... канд. филол. наук. – Киев, 1966. – 18 с.
5. Мальцев В. Английские эмоционально-усилительные наречия, Автореф. дис... канд. филол. наук. –Л., 1964. – 24 с.
6. Скибицька Н. В. Епістемічна модальність в англійській мові (діахронний аспект). Автореф. дис... канд. філ. наук.-- Київ 2004.
7. Удовенко І.В. Структурно-семантичні та функціональні особливості французьких інтенсифікаторів процесуальної ознаки . Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05 К., 2005. — 22 с.
8. Bolinger, D. Degree Words. – The Hague and Paris: Mouton, 1972. – 198 p.
9. Jespersen, O. The Philosophy of Grammar. London, 1968
10. Kamei Shinichiro , Muraki Kazunori. A discrete model of degree concept in natural language. Information Technology Research Laboratories, NEC Corporation // <http://acl.ldc.upenn.edu/C/C94/C94-2124.pdf>. kamei@hum, cl.nec.co.jp, k-muraki((-hum.cl.nec, co.jp)
11. Kirschbaum Ilja. Schrecklich nett und verrückt/ Muster der Adjektiv-Intensivierung im Deutschen // 2002. – 212 p.
12. Margerie Hélène. On the semantic-pragmatic aspects of the grammaticalization of kind of and kinda in American and British English// <http://www.ling.arts.kuleuven.ac.be/fitigra> p.36-37
13. Traugott, E. C. The role of the development of discourse markers in a theory of grammaticalization. Paper presented at the Twelfth International Conference on Historical Linguistics, Manchester, August 1995.

The system of modifiers in English is viewed diachronically, from Old English to New English. Correlation of qualitative and quantitative components in their meaning is analysed. Modifiers evaluative meaning and pragmatic characteristics which provoked changes in their status, resulted into their grammaticalization and evolved in the wake of the changes in the language are considered on the material of the best samples of English literature.

Key words: modifier, intensifier, grammaticalization, Old English, Medieval English

В статье представлены результаты исследования системы модификаторов английского языка в диахроническом аспекте. Анализируется соотношение качественных и количественных составляющих значения лексических единиц, выступающих в роли модификаторов значения прилагательных. Оценочное значение и прагматические характеристики модификаторов, которые, с одной стороны, порождали изменение их статуса и приводили к грамматикализации, а с другой стороны, подвергались коррекции в результате языковых изменений, рассматриваются на материале лучших образцов английской литературы.

Ключевые слова: модификатор, интенсификатор, грамматикализация, древний английский, английский в средние века